

Hellighetens og tyngdens tilbakekomst

- utkast til en kristen opplæringsstrategi ved overgangen til et nytt årtusen

Af Dr. theol Paul Otto Brunstad

Bergen, 30.10.98

Vi har i mitt første foredrag forsøkt å se nærmere på de kulturelle rammebetingelsene som preger vår tid og som har avgjørende innvirkning på de unges identitetsdannelse. Jeg vil nå gå videre i et forsøk på å gi noen momenter jeg tror vil være viktige i en kristen opplæringsstrategi i tiden som kommer.

Jeg vil imidlertid først rette søkelyset på et problemområde som ikke minst lærere, prester og predikanter erfarer i vår tid og som i alt for liten grad er drøftet i en pedagogisk og teologisk sammenheng, nemlig kjedsomheten. Etter å ha sette nærmere på dette fenomenet vil jeg så se nærmere på det kristne budskapets egenart, for til slutt å gå inn på en del praktiske forhold knyttet til en kristen opplæringsstrategi.

Undervisning i kjedsomhetens tidsalder

Fra hjem, kirke og skole, fra barneselskaper til forelesningssaler lyder et unisont sukk: "Å, det er så kjeeedelig!!!". Under dette sukkets svøpe forsøker lærere, foreldre, kateketer og prester å finne mottrekk som for en stakket stund kan stagge eller dempe dette drepene sukket. Men som oftes øker likevel bare rastløsheten og uroen. "Jeg undres på om menneskene noensinne har vært så smittet av kjedsomheten som i dag", spør Bernanos i 1931. Bernanos sammenligner også kjedsomheten med et fint støv som legger seg på alle ting og som gjør menneskene rastløse. De må alltid være i bevegelse for å ryste dette støvet av seg.

Kjedsomhetens støv er det samme støvet som mennesket er formet av og en dag skal vende tilbake til. Kjedsomheten forteller noe om intetheten, om menneskets dødelighet, om *fravær* av liv og *nærvær* av stillstand og den totale ro. Den rastløse flukten fra kjedsomheten er dypest sett frykten for vår egen død. Dødsangst og kjedsomhet er to sider av samme sak. I kjedsomheten møter mennesket seg selv som det forgjengelige menneske, som et barn av den jord det selv er avlet av. Nyordet *døds-kjedelig* fanger den nære forbindelsen mellom disse to fenomener.

"Kjedsommelighed er den dæmoniske Pantheisme", sier deres egen Søren Kierkegaard om denne livsstemmings nærvær i alle ting.

I møte med kjedsomheten står vi overfor en av de mest avgjørende pedagogiske utfordringene i vår tid.

Den største faren som ligger i kjedsomheten er at den tærer nettopp på menneskets identitet. Kjedsomheten etterlater seg en tomhet og utilfredshet som margstjeler mennesket. Det er denne tomheten, dette suget som gjør underholdning så viktig. Det fatale er at underholdning og adspredelse ikke opphever kjedsomheten, den bare øker den. Adspredelse og underholdning er en kur som forsterker den sykdommen den skulle helbrede.

Adspredelse uten *etterklang*, sier Kierkegaard om kjedsomheten. Dagens underholdningsindustri mangler nettopp denne etterklangen. Den gir ingen tilbakemelding, ingen bekreftelse, ingen respons som kan besvare, bejæ og forsterke ens eksistens, væren og verdi. Tomheten som fravær av etterklang etterlater seg, forplanter seg innover i mennesket som tomhet, tristhet og fortvilelse. Barn

og unge gripes i denne situasjonen av angst. De må få respons og bekreftelse på seg selv eller så frykter de at de blir usynlige, et null, et ingen ting, en som ingen lenger ser.

Det er her vold, ødeleggelse og ekstreme handlinger lett kommer inn i bildet. Slike egen-aktiviteter har evnen til å skape etterklang. Etterklang i media, i menneskets bevissthet, hos læreren, hos presten, hos kateketen, hos mor og far. Samfunnets små, usynlige og oversette, kan gjennom vold og ødeleggelse igjen bli sett. Fortvilelsens voldelige og ekstreme adferd gir en negativ etterklangen som bekrefter livet.

Denne tommhetsfølelsen skremmer menneskene. En forsøker å fylle den tomheten inne i seg, med et innhold som kan stagge sjelens eller hjertets tomhet. Problemet er bare at samme hvor mye en stapper inn i dette hullet av tomhet og kjedsomhet, så lar det seg bare ikke mette. Kjedsomheten er spiser alt uten noen gang å bli mett. Begjær kan på latinsk hete appetitus. . Det er dette begjæret, denne sjelens appetitt, som fråtser i de bugnende tilbudsdiskene i det moderne velferdssamfunnet. Men samme hvor mye som konsumeres eller forbrukes, så er tristheten, tomheten og sulten der like fullt. Rolf Jacobsen har grepet denne livsopplevelse når han i et av sine dikt taler om sulten som før bodde i magen, men som har flyttet to etasjer opp; nå sitter den i hjertet.

Denne hjertets sult er selve motoren, drivkraften i konsumkulturen. Dette overdådige forbruket som så sterk preger ungdomskulturen. Denne sjelens sult gjør mange unge til triste bulemikere som forspiser seg på varetilbudet som voksenkulturen pøser utover de. Kapitalkreftenes viktigste forbundsfelle er da dypest sett kjedsomligheten.

Hellighetens og tyngdens tilbakekomst

Den fyllden som mennesket søker og som i dag rir unge som gamle, lar seg ikke finne i det jordiske, i det som er støv. Mennesket vil aldri kunne riste støvet av seg. Av jord er du kommet og til jord skal du bli, det er menneskets lodd. Mennesket kan ikke selv overskride denne verden. Den eneste løsningen er da at en utenforliggende makt overskrider våre menneskelige grenser, en makt som ikke er av dette støvet.

Denne nye virkeligheten møter vi i evangeliet. I Inkaransjonen glir den guddommelige fylde i Jesus Kristus nærværende. «Han som fyller alt i alle» Ef. 1.23. Kristus kommer med en herlighet og et hellig nærvær som er i stand til mette hjertetets dypeste sult.

Herlighet, som direkte oversatt betyr tyngde, er det som kan fylle ennuiet, det tommrommet som mennesket uten Gud lider og kjedes under. Bare gjennom han som er i stand til å fylle alt i alle, vil mennesket kunne komme til rettes med tomheten, sitt *ennuis* som da til sjuende og sist er døden og destruksjonen.

I en verden som er er preget av det flyktige, det lette, det innholdstomme finnes det i Kristus en ny tyngde. En tyngde som gir oss fasthet, trygghet, retning og mening i tilværelsen. Det store spørsmålet blir da hvordan vi skal formidle dette budskapet? Hvordan skal vi kunne formidle denne fyllden i vår undervisning slik at vi kan gi de kommende generasjoner et nytt tyngdepunkt, en ny basis for sitt liv og sin fremtid?

Momenter til en kristen opplæringstrategi mot et nytt årtusen

Denne nære sammenhengen mellom kjedsomhet og underholdning må vi ikke miste av syne etterhvert som skolen, sammen med data- og underholdnings-industrien, etterhvert utvikler stadig flere spennende og underholdende opplæringspakker. *Edutainment* industrien kan bidra med mye på

det didaktiske området, men en ting kan den ikke; nemlig å lære barna å finne en vei ut av tomhetens labyringer.

Underholdningsaspektet er derfor ikke veien å gå for kirken. Det nytter ikke med overflatisk underholdning i møte med de dype eksistensielle spørsmålene som vi dag må forsøke å besvare.

Vi må ikke gi de unge steiner for brød. Skal de mestre de utfordringene som fremtiden vil møte dem med må de få del i en tyngde og en trygghet som gjør dem sterke og utholdende. Det som trenges er noe som kan bekrefte, forsterke og bejæ barn og unges selv-forståelse og egenverdi i lys av Guds gode vilje og bud.

La oss derfor se nærmere på noen sentrale elementer i en kristen opplæringsstrategi.

Undervisning og menighetsliv

Utgangspunktet for all kristen opplæring finner vi i Jesu misjonsbefaling i Matt 28,20. Her knyttes opplæring og dåp sammen på en avgjørende måte. Opplæringens målsetting er at menneskene skal lære seg «å holde alt det jeg har befalt dem». Å holde alt den lærdom som Jesus har gitt betyr mer enn en utvendig kunnskap. Det å holde noe i denne sammenhengen betyr at kunnskapen skal prege og forme hele livsutfoldelsen, både kunnskap, holdninger og handlinger. Den tyngde (hebraisk: qavod) som Jesus kommer med, hans herlighet (gresk: doxa) skal sette sitt preg på alt vårt liv. Det skal sette spor etter seg slik at det merkes at Gud har vært på ferde. Det å holde fast på Kristi lære er derfor både å høre og gjøre.

Dermed er kristen opplæring i svært stor grad knyttet til det praktiske, til livet i den kristne forsamlingen og til livet i hverdagen. Her er vi inne ved et grunnleggende forhold ved all kristen kunnskap, sammenhengen mellom indre overbevisning og ytre liv.

Vi gjenfinner denne sammenhengen sterkt understreket også i GT. Her er undervisning og oppdragelse svært praksisorientert. 5. Mosebok 6,2 ff. Det er snakk om en totalformidling av budskapet, både tanken, følelseslivet og handlingslivet, både pannen, hjertet og hendene skulle engasjeres i arbeide for å lære om Gud og hans vilje.

Viktige momenter i denne opplæringen er repetisjon av de elementære tingene. Budskapet skulle gjennom gjentagelse lekes og læres inn i barnas liv. Det rytmiske i opplæringen ser ut til å ha fungert som en sentral nøkkel i formidlingen.

Dette er da også reklamens pedagogikk i vår tid. Vi får reklamen inn mens vi sitter ved bordet om morgenen gjennom Forkost-TV, vi får det når vi kjører langs veien, når vi kommer hjem og før vi legger oss. Hele dagen er vi utsatt for en rytmisk gjentagelse av reklamens enkle budskap. Se også på idrettes sendingene der logoen til bedriftene er skrevet på pannen, på brystet og på hånden.

Hvorfor betaler bedriftene millionvis av kroner for at deres budskap skal gå igjen og igjen som korte reklameinnslag? Jo, fordi de vet at det virker, de vet at på den måten husker menneskene deres merke når de går i butikken.

Opplæring har med hukommelse å gjøre. Det å holde fast ved budskapet betyr da å ikke glemme det. For å motvirke denne glemselen er det at rytmen og repetisjonen hele tiden er viktig.

På gresk betyr sannhet ikke- glemsel. Det å ikke glemme er derfor en viktig del av det å kunne leve i sannheten. Det er dette livet i sannhet opplæringen må satse på å gi hjelp til.

1. Opplæring rettet mot hele mennesket

For å nå dette målet i vår tid må en i sterkere grad satse på en integrering av de praktiske, rytmiske, visuelle og rituelle sidene ved budskapet som skal formidles. Det er ikke nok bare å formidle dert kristne budskapet som bare en teoretisk kunnskapspakke. Hele mennesket, hele barnet og den unde må trekkes inn i opplæringsprosessen. Tanken, følelsene og handlingene - alt sammen må med når vi skal lære de unge det kristne budskapet.

Dette er så viktig, nettopp i en tid der alle andre også forsøker å nå barna og de unge på en total måte. Underlansering av filmer ser vi dette svært tydelig. Budskapet når både øyne, ører, opplevelser og hender. I forkant av en filmlansering sender de ut både leker, klær og symboler som knyttes direkte til filmen som skal lanseres. McDonalds og BurgerKing har slike leker med i menyene sine.

2. Skolens muligheter og begrensninger

Skolen har i denne sammenheng muligheter, men også klare begrensninger når det i vår tid gjelder å videreføre det kristne budskapet. Selv om det kan gjøres mye for å bedre den didaktiske tilretteleggingen av stoffet, og gode kristne lærere fortsatt kan gjøre en uvurderlig jobb med tanke på å lære barna den kristne troen, vil en, innenfor enhetsskolens rammer, fort støte på klare begrensninger. Skolen kan aldri fungere som et levende og praktiserende trosfellesskap der hele mennesket dras inn i opplæringsprosessen.

I forbindelse med de som setter sin lit til den offentlige skolens muligheter for å formidle kristentroen spør jeg: Er det mulig å videreføre en kulturs grunnleggende kunnskap gjennom en formidling som i hovedsak retter seg mot hodet, mot de kognitive sidene ved menneskelivet og som lar resten av kroppens sanser og evner bli liggende ubrukt? Hva skjer når kristendommen, den mest grunnleggende tradisjonen som vår kultur bygger på, ikke lenger lukter, smaker, føles eller sees, men bare skal høres og tenkes? Hva skjer med den rike praksis og de mange spor av levd liv som denne tradisjonen rommer, når det hele reduseres til en rekke av ord, til et budskap av rent kognitiv, teoretisk eller tankemessig art?

Mye tyder på at budskapet, uansett hvor viktig og riktig det er, blir usynlig, ubegripelig og irrelevant. Fjerner en de habituelle, kroppslige, sanselige og praktiske elementene fra en religiøs tradisjon, ville det trolig ikke gå lenge før hele tradisjonsprosessen går i stå. Det er vel knapt mulig og har vel neppe skjedd, at en religion har kunnet overleve i en «destillert» utgave der bare abstrakte læresetningene blir videreformidlet. De ytre sansbare, følbare uttrykksformene; festene, symbolene, seremoniene må på en eller annen måte være med. Disse ytre uttrykkene hjelper menneskene å fastholde en indre overbevisning.

I så måte må vi raskt innse at skolen bare i begrenset grad vil kunne fungere som tradisjonsbærer når det gjelder sann kristendom. Det betyr ikke at bestrebelsene med å utvikle et godt kristendomsfag innad i den offentlige skolen skal trappes ned. Tvert om, det arbeidet må fortsette, men i tillegg må en i langt større grad legge til rette for kristendomsundervisning *utenfor* skolen. En må etablere undervisningsarenaer der et levende troskollektiv kan utgjøre rammene for læringsmiljøet. Det betyr at kirken, på en helt annen måte enn til nå, må integrere undervisningen i sitt eget liv og virke.

3. Katedralskolen

Kanskje er tiden inne til å fornye den gamle katedralskolen? Ikke som et livsfjernt og avsondret foretakende, men som et aktivt læringsmiljø i spenningsfeltet mellom en

postmoderne kultur og et levende fromhetsliv. Katedralskolens styrke var at den i sin opprinnelse nettopp integrerte både tanken og troens uttrykksformer. Kunnskapen var ved sammen med et liv i bønn og tilbedelse.

4. Hjemmet som oppdragelsesarena

En annen viktig arena som må opprustes i vår tid er hjemmet. Forskning i Norge viser den nære sammenhengen mellom barnetro og voksentro (Sigmund Harbo). Det å gi familiene hjelp til å utvikle enkle elementære og rytmiske opplegg som går hver dag og som kan hjelpe til å legge budskapet inn i kroppen på barna er av stor betydning og viktighet. Her trenger foreldrene hjelp og den hjelpen må de få. Det er ikke snakk om dyre opplegg, men enkle og elementære sider ved troen som de så igjen finner i den kristne forsamlingen, i barnelaget, i klubben, i koret de synger i.

5. Voksenmodeller og disippeltrening

Budskapet som vi vil formilde er avhengig av formidleren. Det er på dette punktet svært viktig at formidleren har troverdighet. Uten at den som skal lytte har tillit hos eleven, hos barnet eller den unge, vil ikke budskapet nå frem. Det er her vår rolle som trygge, gode voksnemodeller kommer inn.

Jeg ser mer og mer at et viktig aspekt i en kristen opplæringsstrategi må kretse rundt enkelte voksnes ansvar for en liten gruppe unge mennesker. Det å knytte til seg jenter og gutter i nærmiljøet for å være sammen med dem, leke med dem, gjøre ting sammen med dem, det er i vår tid gull verdt. Dette skjer i mange barnelag og klubber, men er likevel på vikende front. Dette er et arbeid som vi ikke må gi slipp på. Dette er noe av grunnarbeidet i Guds rike. Her må både kvinner og NB menn bidra med sitt.

6. Opplæring og diakoni

I en tid med mye smerte må også omsorgen for den man skal undervise være sentral. Derfor må det diakonale aspektet også være langt fremme i vår tenkning på dette punktet. Igjen går det på troverdigheten til den som underviser.

Konklusjon:

Evangeliet er det eneste i verden i dag som kan stagge den sulten som sitter i hjertet og som gjør så mange mennesker til rastløse og frotsende mennesker i dagens underholdning og konsumsamfunn. For å nå ut med dette evangeliet er det viktig å satse på en formidling til hele mennesket. Kroppen er en kamparena, vi kan ikke overlate den til rekalm og næringsliv.

Undervisningen må trekke hele mennesket inn i prosessen. Den må videre knyttes til den kristne forsamlingen. Opplæringsliv er dåpslivet i praksis. Vi må la hele det kristne fromhetslivet være med i opplæringen av barn og unge. Vi må engasjere tanker og følelser, hender og handlinger.

Litteratur:

Befring, Edvard 1975: *Ungdom i et bysamfunn. En sosialpedagogisk studie av Osloungdom*. Oslo: Universitetsforlaget.

Brunstad, Paul Otto 1998a: *Ungdom og livstolkning. En studie av unge menneskers tro og fremtidsforventninger*. Tapir Forlag. Trondheim (doktoravhandling)

Brunstad, Paul Otto 1998b: *Ungdom og trender. En bok til lærere og foreldre*. Oslo: Lunde Forlag (essaysamling)

Giddens, Anthony 1991: *Modernity and Self Identity. Self and Society in Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.

Lyotard, Jean - Francois 1986: *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*. Manchester: Manchester University Press.

Mead, Margaret 1971: *Broen over generasjonskløften. Et spørsmål om kultur og engasjement*. Oslo - Bergen - Tromsø: Universitetsforlaget.

Rørhus, Kåre 1993: *Ungdom og idolpåvirkning. En teoretisk og empirisk studie av ungdoms forhold til idoler i massemediene*. Oslo: Universitetsforlaget.

Welsch, Wolfgang 1993: *Unsere postmoderne Moderne*. Berlin: Akademi Verlag.

Denne artikkel var bragt på KPI's hjemmeside: www.kpi.dk